

Politicorum Libri Decem

Contzen, Adam

Colonia, [1621]

Cap. X. Mercaturam augendam.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-95437](#)

Ad tempora in certa multa reponenda sunt.

§. 5. Satrapica etiam ad Regem pertinent, hoc est, ut monet Aristoteles, que in terris regnis, è terra nascuntur, de quibus accuratissimam rationem subducet. Omnibus verò in unum redactis, hæc summa est economia, ne plus impendatur, quam accipitur, hinc enim mutuae pecuniae, oppignorationes, & majestatis omnis decor diuitum fastui addicitur. Sed parum est, non plus impendere, quam accipias, si nihil ex industria reponas, quod ad incertos temporum casus assumatur. Cum enim magnos redditus possident, magnos quoque aceruare thesauros possunt, non imminuto principali splendor, sed ordine constituto.

Ordo accertatus.

Qui semel in usum productus efficit, ut absq; vlo labore rationes consentent. Multa in abzynō ἐπονηματῳ Xénophon de ordine, qui si adhibetur, tam facile numerosa palatii phalanx, quam parua domus regetur.

Ministri fidales.

§. 6. Primo laborandum est, ut ministri fideles habeantur, quod quidem in paucis consequetur, nam in tot populis vix una fides. Paucorum tamen fiducia multorum rapacitati obsistere poterunt. Deinde ne illus sit ociosus, cuique sua munia assignentur, cuius rationem plerique eodem die, plurimi eadem hebdomade reddere teneantur. Tertio purget aulam, & contrahat, ab inutilium turbam hominum, qui nec prosumt Principi, nec eum munit, nec splendorem adaugent, penitus liberet. Fecerunt magni reges & principes, qui magnam, decoram, regiam aulam habere, q; populosam maluerunt. Inutilem turbam judico, qualis est apud Turcarum Imperatorem. Primo n. fortiores aulici trecenti sunt in aula, signum magni luxus in vestitu. Item fabri ferrarij trecenti. Janizari noui 500. arcii purganda, ministerijsq; viibus addicti. Quadrigeniti qui canes, & Falcones curant, triginta luctatores, has aliasq; hominum quisquiliis ad numerum moderatum redigere posset. Fecit hoc olim Antoninus Pius. *Salaria* (inquit Iulius Capitoninus) multis subtraxit, quos otiosos videbat accipere, dicens, nihil esse soridius, in modo crudelius, quam si Remp. arroderent, qui nihil in eam suo labore conferrent. Vnde etiam Mēomedī

Officiū ratione redant.

Insigne r-
convenie
exemplum.

Turba in-
tili in aula
Tunc.

lyrico salarium immisit. Rationes omnium provincialium apprime scit, & vestigialum. Patrimonium priuatum in filium contulit: sed fructus Reipublica donavit: species imperatoris superfluas & prædias vendidit: & in suis propriis fundis vixit variè ac pro temporibus: nec villas expeditiones obiit, nisi quod ad agros suos profectus est ad Campaniam, dicens, grauem esse provincialibus Comitarum Principis etiam nimis parci. Aureus sermo, Grauem esse Comitatum Principis, etiam nimis parci. Nam Comitus preciosus est, & de quo publice magnifica est ciuitas, in eo priuatum est tyrrana. Quod splendide effunditur, acerbissime exigitur.

Alexander Seuerus: Malum dicebat esse Principem, qui ex visceribus provincialium homines non necessarios, nec viles Reipublica aleret. Circumspicit Princeps aulam, quantumque hominum ad oculum & delicias sustentat, tantum se Reipublicæ pestem alere sibi persuaderat.

§. 7. Omni in re immodicos vitet sumptus, vt in gemmis, ædificatione, similibus, gemmas, vt capillos pueriles contemnatur. Egregie Alexander Seuerus, vt refert Lampridius, Gemmarum quod fuit, vendidit, & aurum in ærarium contulit, dicens gemmas viris vñi non esse: matronas autem Regias contentas esse debere vno reticulo, atq; inauribus & baccato monili, & corona, cum qua sacrificium facerent, & vnico pallo auro sparsa, & cyclade qua sex vñcis auri plus non haberet. Proximus censuram suis temporibus de propriis moribus gestit. Imitati sunt eum magni viri, & vxores eius matrona prenobiles.

Caligula è contrario nihil, quo prodigi solet pecunia, neglexit, itaque cum inuenissemus aureorum ducenties tricies centena millia, ea ante annum tertium dilapidauit, vt Dion in Caligula. Sunt autem sexaginta

ta sex milliones nostrorum aureorum, duplo enim maiores erant Romani, quod eo mirabilius erat, q; eo tempore rarior, & carior erat pecunia, plusq; uno auro, quam nunc decem, efficiebatur, bouem enim auro emere poterant. Sed & quidam studiose omnia perdebat, vt monstrum illud, de quo Cornel. Ipse sola perdidi cura, stabula aurigis extruere, Circumgladiatorum ferarumq; spectaculis opprire: tanquam in summa abundantia pecunie illudere. Quin & natalem Vitelli diem, Cacina ac Valens, editis tota vrbē vicatim gladiatorib. celebrauerē: ingenti paratu, & ante illum diem infolito.

Verum hoc fuit in quarta illa bestiā, hoc est, Romano imperio, vt comminueret, & reliqua pedibus conculcat, quo circa semper fuit publica egestas, & virorum, & pecuniarum, exemplum cape. Vopiscus in Probo. Genus autem spectaculū fuit tale. Arbores valida per milites radicibus euūs & connexis longe lateq; trabibus affixa sunt, terra deinde superiecta, totusq; circus ad sylva constitutus speciem gratia noui virorū effronduit. Immisi deinde per omnes aditus struthiones mille, mille cerui, mille apri, mille dame, ibices, oves feræ, & cetera herbaria animalia, quanta vel ali poterunt, vel inueniri. Immisi deinde populares, rapuit quisq; quod voluit. Addidit alia die in amphitheatro vna missione centum iubatos leones, qui rugitibus suis tonitrua excitabant: qui omnes conticiis interempti sunt, non magnum prabentes spectaculum cum occidebantur. Neq; enim erat bestiarum impetus ille, que esse ab eis egredientibus solet. Occisi sunt præterea multi qui diriper volebant sagittis. Editi deinde centum leopardi Libyci, centum leone, & vrsi simul trecenti: quarum omnium ferarum magnum magis constat spectaculum fuisse quam gratum. Edita præterea gladiatorum pars trecenta, Blemis plenisq; prægrandibus, qui per triumphum erant ducti, plerūq; Germanis, & Sarmatis, nonnulli etiam latromibus Iauris. Verùm de impenis postea dicturus sum, quæ in munera, & donationes factæ. Nunc alia videamus.

Prodigi
Principes
odia oneri-
um incur-
runt.

Rom. impe-
rio veteri
apria pro-
digalitas.

CAPVT X.

Mercaturam augendam.

§. 1. D E negotiacione duplex mouet quæstio. Quidam enim mercaturam omnino prohiberi malent in Republica. Vitia enim inuehit, alij tantum Rempublicam vetant negotiati. Habent illi rationes suas; Egregium esse, non querere externa, propriis esse contentos. Cic. Brut. Deinde importatis rebus ad luxuriam pertinentibus, relanguescunt animi, virtusq; remittitur. Cæsar. l. 2. bell. Gallici. Constat autem τὰς τον κακίας μάλλον, η καλοκαραδίας τον πέτιον εἶναι. Opes vitiorum potius, quam virtutis esse administras. Deinde ciuitatem mercatura facit egentiores; quia sumptuosem. Ex Hispania & Peruvia ingens auri, & argentis vis adseritur, nec aliud tam effectum est, quam vt ex abundantia pecuniae rerum precia creuerint, quam ob cauſam postquam Indicum aurum ad nos peruenit, censum antiquæ tabula, quæ frumentum, vinumq; continebant soluendum, mutata sunt. Deinde ante Concingiliā, Aniro, Xylo, Sandaracha, Saccharo, cana fistula, margaritis, argento viuo non egebamus, jam ambitione legem fecit, vt illis deliciis & venenis impleri ciuitates oporteat. Pulchre hac de quæstione loquenter Danubianum agricolam inducit Guevara l. 3. c. 4. horologii. Quod nullam in patria nostra Rempublicam, Mercatura nullam politiam esse dicitis; sed brutorum nos in stirps facit, vt unum vivere; non magis, quam superiora illa, ratione villa nititur. Non enim in terra nostra negotiatores mendaces, & turbulentos, aut qui ex peregrinis locis instrumenta inuebunt viatorum & luxuria, minime cerebamus. Itaq; cum in vestitu honesti essemus, & in ritu sobrietate gauderemus; commerciis multis minimè indigebamus. Quanquam autem non sunt

Negotiati-
onis incom-
moda sunt,
vt omnium
rerū, qua-
rum vñs,
& abusus
esse potest.

in patria nostra mercatores Carthaginenses, oleum Mauritanie, negotiatores Tyri, clalyb Cantabricus, aromata (& vnguentia) Asiatica, aurum Hispanum, argentum Britannicum, electrum Sidonium, sericum Damascenum frumentum Sicum, vinum Creticum, purpura Arabica: tamen nec bellua sumus in terra ista, nec omni prorsus Rep. caremus. Illa n. & id genus alia, magis vitorum incentitia, quam virtutum stimuli sunt hominibus. Idem Gueular 1.3. c.28. M. Aurelium inducit, grauitate exprobantem viro nobili, & relietis honorib. publicis, ad negotiationes sepe plebeias abjecerit. Mirari satis nequeo, Cincinnatus, cur hostes, equitis Romanorum more desideris oppugnare, & mercator, tanquam ex plebe factus sis. Ille qdem indecorum arbitratur, sed loquitur tamen de injustia negotiatione, quā relietis extraneis nocetur domesticis. Ita enim ait. Sic habeo Cincinnatus, non damnari à me commercia & negotiatores, nō vsuperari ementium vendentiumq; contractus: vt n. sine equis bene geri bellum nequit; ita sine mercatoribus non potest stare ciuitas. Verum non aliam inuenio deserit militia, & instituta mercatura causam, quam ut otiosè edens in foro rapias. Fraus & aq; fenum latrociniari in salibus nequis. Emiso ergo yili Cinnucia ne-cinnucia miserrime, & pluri vendito; multa pmittito, & pauca gotianum praefatio; mensura in accipiendo dandoq; diuersa virtor; neq; reprobendi te decipiat, vigil, mō perugil esto; & in huicmodi rebus folenne est iū, qui mercaturam exercent. Ego v.iuratus affirmo, in siuore fare mensuram, quā vitam tuam dimerentur, quam taberna tua vlnam.

Negotiatiatores rebus negotiacionem legitimam, qualem diuinæ, & humanae leges pmittunt omni ope cōservandam, auctoritatemq; cōneato. Gen. 37. v.28. Ismaelites sine reprehensione negociantur, ferentes refinam, stacē, aliq; aromata in Egyptum. Quin & Gen. 34. 21. Israélites; Viri Tyrii Principes negotiatores sunt, & volunt habitare nobiscum, negotientur in terrā, & exerceant eam, que spaciofa, & lata cultoribus indicitur. Quamvis de culturā accipi possit, Hebrei tamen verbum סְתַח negociationem significat, erant igitur & Patriarchæ סְתַחָנִים mercatores. Quin & Salomonis 3. Reg. 10. 16. negotiatores, & scruta vendentes aurum adferunt. Et 2. Par. 1. 16. Negotiatores Regis dicuntur. Et 1. Ed. 3. 32. In porta gregis edificant artifices & negotiatores. Tyria negotiatores Principes erant, & initiores inclytæ terra. Ila. 23. 8. sed & Babylon negotiosa fuit, Is. 47. 15. Ez. 17. 4. in Chanaan vrbs negotiatorum. Verum omnes Tyri illa diues superavit Ez. 27. 8. Habitatores Sidonia & Aradii fuerunt remiges tui: sapientes tui: Tyre facti sunt gubernatores tui. Senes Giblii & prudentes eius habuerunt nautas ad ministerium varia supellecilia tua: omnes naues maris & nauta earum fuerunt in populo negotiationis tue. Persæ & Lydiæ & Libyes erat in exercitu tuo viri bellatores tui: clypeum & galeam, suspenderunt in te, p. ornatus tuo. Filii Aradii cum exercitu tuo erant sup muros tuos in circuitu: sed & Pygmai & erant in turribus tuis pharetras suas susperderunt in muri tui p. gyrum: ipsi compleuerunt pulchritudinem tuam: Carthaginenses negotiatores tui multitudine cunctarū diuitiarum: argento, ferro, stanno, plumbo, replereunt nundinas tuas. Gracia, Thubal, & Moab: ipsi initiores tui: mancipia; & vas aerea adduxerunt populo tuo. De domo Thogorma, equos & equites, & mulos adduxerunt ad forum tuum. Filii Dedan negotiatores tui: insula multa negotiatio manus tua: dentes eburneos & hebeninos commutarent in pretio tuo. Syrus negotiator tuus ppter multitudinem operum tuorum, gemmam & purpuras, & scutulata, & byssum, & sericū, & chodchob, pposuerunt in mercatu tuo. Iuda & terra Israel ipsi initiores tui in frumento primo: balsamum & mel & oleum, & resinaum pposuerunt in nundinis tuis. Damasc. negotiator tuus in multitudine operum tuorum, in frumento diuersarum opum, in vino pinguis, in lanis coloris optimi. Dan & Gracia & Moab in nundinis tuis pposuerunt ferrum fabræfactum flacce nobilissima & calamus in negotiatione tua. Dedam initiores tui in taperibus ad sedendum. Arabia & vniuersi Principes Cedar, ipsi negotiatores manus tua: cum agnis & arietib. & hedi venerunt ad te negotiatores tui. Venditores Gaba & Reema ipsi negotiatores tui: cum vniuersis primis aromatib. & lapide precioso, & auro, pposuerunt in mercatu tuo. Haram, & Chenne, & Endem, negotiatores tui Saba: Assur & Chelmad venditores tui. Ipsi negotiatores tui multis viam, in uolucris hyacinthi, & polymitorum, gazarumq; pretiosarum, que obvoluta & astricte erant sunibus: cedros quoq; habebant in negotiationibus tuis. Naves maris, Principes tui in negotiatione tua: & replete es & glorificate nimis in corde maris. Quin & vaftissima Ninius plures fecit negotiations suas, quam sint stella cœli, negotiatores Itaq; q; inclytas ciuitates & regna q; sunt negotiatores, nem augent necesse est. Mores fateor p negotiatores, & ciuitatis jacturæ facere, verū non rerum, sed hominū illa virtus sunt; alioq; nec terra fecunditatē q; rere oportet; illa n. etiā fecunda viatorū mater est; Deus tamen populo suo terrā p̄stantissimā donauit, non ignarus eā liberalitatem ad nequitā plurimos esse abusuros. Atq; hæc ita refero quasi certa sit illorum ratio, q; negotiacioni mala illa tribuunt; quā tamen in re mihi haud leuite errare videtur. Neq; n. minus dolis fraudumq; inuidiae etiā, & liuoris plus in pauperū rugijs inuenitur. Barbararum gentiū, ad quas negotiatores nō cōneabant, virtus haud leuiora fuerunt, neq; hodie etiā minora reperiuntur. Nam imprimis longissimē ab humanitate abierunt, legē naturalē p̄fessū dederunt, anthropophagiā, aliaq; horrenda legib. sanxerūt, & vt nunc in Brasiliensib. alijs que America populis appetit, & historiæ docent, penne obbrutuerūt, cum tamen odiorū, superbia, libidinum non minus sit inter eos, q; opulentissimos quoque, tam n. sub pannis illi, q; hi sub serico inardecent. Negotiatio-

tore tui: cum vniuersis primis aromatib. & lapide precioso, & auro, pposuerunt in mercatu tuo. Haram, & Chenne, & Endem, negotiatores tui Saba: Assur & Chelmad venditores tui. Ipsi negotiatores tui multis viam, in uolucris hyacinthi, & polymitorum, gazarumq; pretiosarum, que obvoluta & astricte erant sunibus: cedros quoq; habebant in negotiationibus tuis. Naves maris, Principes tui in negotiatione tua: & replete es & glorificate nimis in corde maris. Quin & vaftissima Ninius plures fecit negotiations suas, quam sint stella cœli, negotiatores Itaq; q; inclytas ciuitates & regna q; sunt negotiatores, nem augent necesse est. Mores fateor p negotiatores, & ciuitatis jacturæ facere, verū non rerum, sed hominū illa virtus sunt; alioq; nec terra fecunditatē q; rere oportet; illa n. etiā fecunda viatorū mater est; Deus tamen populo suo terrā p̄stantissimā donauit, non ignarus eā liberalitatem ad nequitā plurimos esse abusuros. Atq; hæc ita refero quasi certa sit illorum ratio, q; negotiacioni mala illa tribuunt; quā tamen in re mihi haud leuite errare videtur. Neq; n. minus dolis fraudumq; inuidiae etiā, & liuoris plus in pauperū rugijs inuenitur. Barbararum gentiū, ad quas negotiatores nō cōneabant, virtus haud leuiora fuerunt, neq; hodie etiā minora reperiuntur. Nam imprimis longissimē ab humanitate abierunt, legē naturalē p̄fessū dederunt, anthropophagiā, aliaq; horrenda legib. sanxerūt, & vt nunc in Brasiliensib. alijs que America populis appetit, & historiæ docent, penne obbrutuerūt, cum tamen odiorū, superbia, libidinum non minus sit inter eos, q; opulentissimos quoque, tam n. sub pannis illi, q; hi sub serico inardecent. Negotiatio-

Sime nego-
ciationis
multis fine
franklini
ti.
Negotiatio-

ex natura
h.e. facultas conquirendi ejus, q; virte necessarium est fluens.
nobis à natura inisita, quemadmodum omnibus animalibus, & appetitio & conquistatio p abuli diversissimis modis innata est, instrumentaque data, quo se singula pascant, vt 1. Pol. c. 8. demonstrat Aristot. Et bestia qdem vnam rationem obtinendæ ejus rei, q; necessaria est, tenent, vt illa consequatur, atq; re ipsa apprehendant, vt bos foenum, ossa canis, cervum leo. Hominibus v.altera data: etiā ratio, vt cum vni super est, q alteri deceat, vicissim pmittent; q; qdem duobus modis fit; Primo, cum res rei succedit, mutatur calceus pileo. Si Hispania vinum pmittat tritico Polono, simplex est illa commutatio. Secundo, cum res cum re non commutatur, sed nummo; q; necessitate est inuentum, & jure gentium; cum n. res transferri non possint semper, factus est nummus, q; morali legendum omnium rerum continet. Deinde raro fit, vt Nummus eodem numero ac valore alter habeat, q; alteri necessarium est, ita nummus illa omnia liquida facit; nec differt ab alijs rebus, q; aliarum rerum vsus sit duplex; vino enim ad situm restinguendam vtur, & commutamus alijs mercibus; nummi vero omnis usus in commutatione cernitur. Td. νομισματα στοχειον, της επιτηδευσης. Nomisma n. elementū & finis est commutationis, vt Aristot. lib. 1. pol. c. 9. Hinc constat artificiale quoq; mercaturam à natura p̄ proxime esse; nam quemadmodum Polonus triticum serit, non modo, vt panem coquat, sed etiam vt commutet cum nummo, illo vero alia virtae præsidia conquitat, ita quoq; negotiator emptum in Hispania vinum in Poloniam deuicit, vt nummo alia necessaria comparat, vterq; operam impendit, vterque periculum subit, minus opera, sed plus periculi est in negotiatore. Natura agitur & hanc virtae tuendæ ratione docuit; Ego sanè Abrahamū mercatorē fuisse nihil ambigo; habuit n. oves, & boues, & camelos, argutum, & aurum, q; fodisse eum non credo, cum Abraham pegrinaret ppetuo, sed ex commutatione pecorū, mus nego & venditione acquisiuit. Ad hoc ergo pecora aluit, ciuator fuit, vt venderet, familiam emeret, pecuniam cumularet.

§. 4. Ho-

*qui caris
dilectio
venit se-
per melius
et redditus
mifraus-
medata.*

§. 4. Honesta estigitur illa ratio, quemadmodum eum ex arte mechanica, vel terra, laboribus vietus queritur, vel ex pastu pecorum, que est mobilis & via agricultura. Neque in eo opprobrium est, quod rem minore precio emptam carius distrahanter, quamvis facta non sit melior. Nam id fieri Reip. interest, ideoq; res ordinarie ratione loci, temporis, aliarumq; circumstantiarum melior censetur, pricipue ratione impensaria. Si nihil horum sit, non erit legitima negotiatio, vt cum pecunia datur, & nihil deterius accipitur, nec minus tamen premium augetur. Honestum est rem precio distraheret, id omnes etiam Reges faciunt, cum re quapiam abundant. Non minus honestum est rem emptam, & meliorem factam majore precio diuendere. Ut si pullos equorum educes, & care diuendas. Hoc autem est negotiatorum; Honestum igitur eorum ars est atq; exercitatio.

*Ras precio-
for cense-
tur est de-
terior sit
facta.*

Melior autem res censeri debet, et si alii quando faceta sit deterius. Nam ibi cuiusq; rei premium est, vbi vobis est; vinum Rhenanum in Suecia melius est moraliter estimatione, quamvis paullum veciones & mare deterius est, quam in solo nativo. Magnō enim precio impensa, & pericula vecionis estimantur. Nam reuera ut necesse est facere sumptum, qui querit lucrum, ita merito accipit lucrum, qui fecit sumptum. Esta autem hoc verum lucrum; quia justum; prudenter enim Jambus ille:

Tο κέρδος οὐ γένεσις, αὐτὸν δικαιονός
Lucrum putato lucrum, si iustum sit.

*Coffra sive
lucr. perfun-
tum.*

At dices lucri cupidine periclitari turpe est; nec magnum virum decet. Tu igitur mihi castra natare, & extriginta legionib. vnam cohortem delige eorum, quinon lucri, & praedarum spe, quotidie mortualem vestem induant; cur hos laudas, negotiatores vituperas?

§. 5. Non igitur prudenter factum ab illis, qui negotiatori ab Republ. remouerunt. Thebanī quidem nisi negotiacione decem annos abstinuerint, ad gubernacula Reipubl. non admittebant, quod etiam Lacedæmoniorum morib. & legibus receptum fuit; sed errore vtriusq; ciuitatis; Thebanos in consilium de Republica vocare opera precium non est,

Bæotum in crasso iurare aere natum.

qui vnius Epaminonda virtute torrentis instar brevi inualuere, & cum illo desiderare. Lacedæmonij initio solam bellicam virtutem professi, & pati pertatem, latronum aurissimae euasere; habuitq; illa ciuitas, vt nonnulla bona, ita plurima mala, vt non facile potenti aduersario resistere potuerint. Esse autem ad consilium Reipublicæ, administrationemq; admittendos mercatores demonstro.

Primo ex natura rei, cum enim τῆς χρηματικῆς pars sit, ἡ μελέτη, & τῆς μελέτης μέγιστον ἡ μετρία. Confiendarum opus maxima est ratio commutatio, & præcipua pars commutatio est negotiatio. Consequitur hoc præcipuum instrumentum esse rei domesticæ constitutæ, adeoq; Reip. quæ ex familij bene constitutis nascitur. Quod si quis ista consideret, videbit Venetias, Florentiam, Messanam, Norbergam, aliaque emporia, & maxime abundare, & Republ. optime constitutam habere. Olim tanto in honore fuerunt, ut etiā bellum tempore essent inuiolabiles, in modo nostris temporibus, cum inter Belgas & Iberos feruebat bellum, non tamen ablata est mercatura.

Secundo. Quo plures sunt, & potentiores in vrbe negotiatori, eo plura sunt subsidia Reipubl. multiq; modi ciuitatem conseruandi. Nam variarum rerum copiam ad omnes eventus habere utilissimum est. Lucrum habet, sed lucrum indigentia auxilium est, vt monet Arist. Eth. 8. Lucrum, h.e. cum emolumen- to Reipubl. sine damno alterius, vel etiam cum lucro.

Tertio. Vtiores etiam sunt Reipubl. si præsideant

negociatores diuites, & splendidi. Nam ita censuerunt Tyrii, Carthaginenses, aliaq; opulentissimæ Res publicæ. Magna emolumenta adfert illorum industria; tum quia, variarum nationum ingenia, opes, conditionesq; norunt; tum quia facilis negotio, moderato precio, quæ ad Reipubl. tutelam pertinent, et jam arma, puluerem pyreum, tormenta bellica comparant. 3. Agendi etiam dexteritate, humanitateque pollent; nam quo veniunt, etiam eam inferunt, & inter causas, cur prisci Belgarum fuerint in cultiores, Tacitus adfert, quod rari ad eos commigrent mercatores.

§. 6. Inter gentes humanas ac ciuiles, h.e. quæ vere prudentia, vietu moderato vtūtūr, quemadmodum omnes vivere necesse est, q; verum Dei cultum retinent, mercatura necessaria est. Quid n. nunc tuetur Rempubl. Christianæ, ac Regum dignitatem, nisi mercatorum industria? Sola Hispalis opes vnius regni, sola Vlyssipona magni regni opes conferit. Vbi igitur negotiatio, ibi & magna virbes, vt Hispalis, Vlyssipona, Londonum, Antuerpiæ, Hamburgum, Lubeca, Amstelodamum; qto sit vt hominum multitudine exundante, multi haberi, & conduci ad patriæ defensionem possint. Quin si verum fateri volumus sine mercatoribus non modo bellum gerere, sed nec aulam reuinere Reges commode possint. Gentes etiam exteris conciliant, dum grataq; opportuna inferunt; Tria sunt quib. Lusitano Regi Indiæ quæsitæ sunt, Religio, bellum, negotiatio. Religio caput fuit, reliquis Deus, vt instrumentum vti dignatus est. Interim nunc Indiarum censu ipse tenentur. Dixit Innocentius VIII. Hispanos ad gubernandum natos esse, vt hac in re nihil erroris committant; itaque tot gentes in officio nunc continent. Verum publica illa laus est, post illud dictum forte errores priuatim commiserunt, non consilio publico, sed cupiditatibus. præfectorum. Ego v. eos ad negotiandum natos putto; nam Principes, Marchiones, Nobiles tantum decentia p alios negotiantur, vt seruent dignitatem pç omnibus gentibus, & rei augeant. Imò cum omnia cum florente Romano imperio confero, affero illud regnum magis negotiacionum opportunitatibus quam vi armorum confistere. Roma quoq; stare sine negotiacione non poterat, primarij ciues in orbe negotiabantur, & nunc eandem viam inservunt Hispani.

§. 7. Negotiatori non modo singuli fouendi sunt, sed honestum quoq; est more prisco Reges, Respubl. nobiles, Senatores, publice priuatimq; negotiari, & illorum nomine splendidos, & copiosos ciues. Hoc visitatum fuisse priscis, docet Sidon, Tyrus, ante illos Niniue, Babylon, postea Carthago. Non æquant tamē Romanos, Martium populum, cuius dignitas ex censu, census autem mercatorum maximus esse affoleret. Romanam Rempubl. spectemus. Primas tenebat Senatus, consilium orbis terræ, Regum confessus etiam hostili testimonio judicatus, primo centum, deinde trecenti, tandem sexcenti agente Liuio Druso, Regius contandem milles tempore ciuilis Belli fuere; Augiflus sessus Ro- ad sexcentos rededit. Capita erant imperij, & lumina manorū ex prouinciarum, à censore legebantur, & quamvis in- negotiato- gentium virtutiorum probris non vacarent, multis ta- ribus erat. men virtutibus hac compensabantur, donec vita vi- cere, & libertatem absulerent. Secundo loco erat quester ordo, nobilis sanè, & magnam partem e senato- toribus: Ipse etiam seminarium Senatum, vt vocauit eum Alexander Imperator. At magna horum pars negotiabatur. Crassus cui ex diutis nomen, Archi- tectos & fabros ad quingentos in seruis habuit, quo- Equites Ro- rum operam elocabat, in vrbe ruinis, vel incendijs manitoro obnoxia. Collegium mercatorum Roma institutum mundo ne- fuisse, auctor est Liu. factum est Appio Claudio, & P. gociabam- Seruilio Coss. Erat Romæ potentissima societas pub- tur. Bbb 2 licano-

Projet Rei-
publicæ, qæ
opes inue-
bunt.

Emporia
follicie cu-
randæ.

licanorum, erant equites Romani, q. in prouincia auctoritate valebant; Cicer. ad Lent. ad Appium, ad Q. Fratrem; iijdem ipsi mercatores erant, & negotiabantur p prouinciam. Quid Cæcina tanta dignitate, genero, ingenio, nonne illi Ciceroni scribit, l. 6. famili. Ep. 7. De Asiatico itinere, quoniam summa necessitas premebat, ut imperasti, feci. Et Cic. Ep. 8. Indicat eum quæsiſſe consilium, An in Sicilia subiāt, an ad reliquias Asiaticæ negotiationis pſcificatur. Asiaticus negotiator erat igitur Cacina. Cupium etiam commendat Cic. Valerio, q. maximis societatis negotijs in Africâ praefuerit, l. 13. Ep. 6. Sed quid nos de Romanis dubitamus?

Nemo sine Roman. negotiabatur. Audiamus Ciceronem pro Fonteio. Hoc prætor oppræssare esse eum alieno Galliam. A q. versuras tantarum pecuniarum factas esse dicunt: à Gallis: nihil minus, à quib. igitur: à ciuibus Rom. q. negotiantur in Gallia. Cur eorū verba nō audiuntur? cur eorū tabula nulla pſeruntur? Inſector vlero, atq. inflo accusator, iudices: inſector, inquam, ac flagito testes. Plus ego in hac causa laboris, & opera conſuſo in poſcendis testibus: quam ceteri defensores in refutandis. Audacter hoc dico, iudices: non remere conſirmo. Referta Gallia negotiatorum est, plena ciuum R. Nemo Gallorum sine ciue R. quicquam negotiū gerit: nūm in Gallia nullus sine ciuium R. tabulis cōmōtetur. Vide te quo descendam iudicēs: quam longe videar à cōſuetudine mea & cōvione, ac diligētā diſcedere. Vna tabule pſerantur, in quibus vſtigium ſit aliquod, q. ſignificet, pecuniam Fonteio datum: vnum ex toto negotiatorum, colonorum, publicanorum, aratorum, pecuniorum numero teſtem producant. Hic primo loco negotiatores, & Romanos quidem; quid in aliis pūncijs? An pauciora negocia Romanorum? Mithridates vno ediçō 8000. ciuium R. inter quos p̄cipiū equites, in Asia occidit, nec occisi tamen omnes, multos latebre, multos amici texerunt; Plutarch. in Sulla, hominū 150. millia interfec̄ta recenset; Appianus etiam liberos eorum occifos auctor est. Higitur negotiabantur, & omnem quæſum in sua comoda vertebar, ideoq. exoſti erant prouincialibus, Cic. orat. 7. in Verrem, Siculorum erga R. amore magnopere commendat, q. non oderint publicanos; & negotiatores; Sic porro noſtri homines diligunt, ut hī ſoli neq. publicanus, neq. negotiator odio fit. Quid his ſolis? omnibus alijs igitur odio erant, ideo vero odio, quia ſumma libertate pollebant, q. a magistratus ciues habebant, eosq. ſuffragio fauiffent, quibus pamicos commendati erant, ut difficile eſſet contra R. ius obtinere. Hęc q. conſiderari, inueniet plus negotiacionum, q. bellicā rei in pūncijs fuſſe. Quid eſt n. fine ciue R. nihil negotiū geri: nullum nummū comoueri? His in negotijs plebei, equites, Senatores verlabantur, & q. omnium grauiflum erat, vſuras exercebant. De Seneca notum eſt. Verres de pecunia publica fonerabatur. Pompejus magis fauore, q. bello prouincias preflit. Nec alio modo ingentes Romanorum diuitię confiterere potuerūt, quomodo n. fine negotiacione tot equitum & patitorum luxus & splendor eſſet diuiturnus?

§. 8. Nostro tempore magnorum quoq; Principū negotiaciones videamus. Prima eſt in Lusitania, de qua Bellus 7.1. diſc. 12. Ex India Orientalib. quotannis ingentes p̄spis aceris aduebuntur, q. ſimil & cuncta aromata Regis eſſe ſolebant, conſueverat n. certo p̄to ea in Malacca, alijs q. inſulæ coemere; quorū p̄rium in domo Indianum vlyſſipone auget adeo, ut q. aurei trib. emptum eſt, 40. diſtribuitur. Zinziberum, cinnamomū, maſtix, garyophylla, nuces muſcatae ad ſummam 200. milium aureorum quolibet nauium appulſu apportantur. Ad tullionian Eudolii aduebuntur pro ſumma circiter 10000. aureorum, & quoniam tū in Hispania baud gociationes, ita p̄dēm ptingendis pannis vtuntur, cariori, & eodem atq. aromata, diſtribuitur p̄tio. Boraffum, camphoram, ſandala, aloem, hebanum, condimenta & aromata alia ſingulis p. 40. milib. ducatorum afferuntur. Goffipiorū variū generis mafſa à priuatis cōducuntur ad p̄cium 60. millium, ex q. lucru ſit

180. p. quolibet centenario. Ambra, & myſcum aſſertur p. 20. milib. aureorum. Vnionum & gemmarum, & amethystorum, & adamantium non mediocris copia aſſertur, ſed quanta, neſciunt, quoniam à priuatis clam habentur, n. Regi vſtigia q. eſt 5. p. centenario exſoluant. Ex China, Malacca, Maluo, Bengal, Pegi, Lambaca, alijs illarum partium locis aduebuntur ſeria alba, ſc̄tilia porcellana, & ruci multæ delicatissimæ, q. vlyſſipone. Brimeos appellātur, in magno numero. Adducuntur etiā vñones parua ex China, & deliciosissima, ac minutiss. opificia. q. Libone 100. aurei, ſingula nonnunquam effimantur, & à Lufitania tanquam ſuperiores vefteſ feruntur, ut Itali prebiteri ornantur ſuis rocheta, & Dalmatici. Afferuntur ex China cubilia q. dan. mensa, catheſe, ſcabeila ex quodam ligno confecta nigro & ſplendido, ut hebanū, aſſbare elaborato & intuato, alieq. res pulcherrime: ynde intelligimus, Chinenses populos eſſe delicia affluentes acutissimis, ingenii. Ex Persia afferuntur opeſiſima tapetia, ex ſerico & auro & lana optimâ elaborata. Naues a. q. veniunt ex India, ſaburice vice gerunt, conchylia quodam parua, & alba, que in littoribus qbusdam reperuntur, mox Lisbona mercatorib. qbusdam in regno negotiantur, venduntur. Quantum lucri poruit parati, ſi rex fidos haberet miniſtris, & totum publice lucru ad ſe traheret? Quid de opulentis. Venetijs dicam: Nonne Venetiani, & ipſi, & ciues & nobiles negotiantur? Sane negotiations debet illa Repub. q. potentissimi Monarchis potenteſ. ſep̄e reſtituit; neroni n. domi habuit, pecuniam; q. ſi non obſtarat aliorum potentia, jamdudum magnū paraffet imperium, ſed contra tam potentes aſſurgeſſe difficile eſt. Ordines Hollandiæ mercaturam tanq. vitam, ac ſanguinem prouinciarum ſuarum tuentur, Hollandiæ nec minore curā Indicas nauigationes, q. patrios muſos defendunt, quamvis magnis p̄titorū dāmni; Indicas nauigationes ſi n. intermittent, naute alio ſe conuent, ac emoriuntur, ut omnino definiſſe sit necesse. Germanie ciuitates, aut negotiantur, aut negotiatiū ſociā ſunt. Nam q. nonnulla vſuras p. Judæos excent, excrabilis facinus eſt; Nefoſ ſame an vrbes vll. reſtūt emporijs illis gubernantur, pſertim in quibus omnes ciues publici consiliū participeſſe poſſunt.

§. 9. Nihil horum eſt, q. non honestissime fieri queat. Si exhaustum eſt ætarium, ſi inſuper contra eūtum eſt exhaustum alienum, nonne honestius ex negotiacione, q. vrinā, negotiatio aliiſq; reb. colligetur? Necapud ſapientem quæſio nerepetur. diffiſilis eſt; An honestius ſit ſubjectoſ tributis premere? an mercandi induſtria ſubuenire Reipublice? parcere pauperibus? At quā fidus erit Principis inſuor? Quid hoc ad rem? Quis fidus eſt tributorū exactor? Nemo hercule, nemo: Vel duo, vel nemo. Minor eſt cura negotiandi, q. omnia particulatim colligendi. Tot legib. coēctur collectatiū ſrapacitas, nec vlla vi ſatis obſtar cupiditatibus. Utatur publicanis, q. b. nunc vtitur. Quid a. eſt peius publicanis? Chryſoſt. quart. Quid peius Publicano: dic mihi: alienarum calamitatū miſiſter, & negotiator eſt, alienos labores partitū, & cum ſudoris non ſit particeps, lucrum ex alieno labore p̄cipit. Nihil enim aliud eſt Publicanus, quam violentia licenter ſenius, legitima offenſa, auaritia honeſto p̄texru. Nunc omnia negotiantium ſcrinia, falceſq; excutiuntur, ut de magnis o- pibus pars pifeo imferatur, eadem operā, etiā luſta poſſunt integra conquiri. Tēwōris, inquit Suidas, ἀλογίων περιγματων κερισις, πεπαρησιαστέρν θία, ἀτ- πικινός αγαθή, ἀπαίσχυλος περιεξία, περιγματά δό- γαν μηδέχου, ναρδὸν εὐροεία. Publicanus alienorū negotiotorum particeps eſt, ac diuſor, libera ac licta violentia, rapi- na impunita, auaritia impudens, negotiatio ratione carens, mercatura inuercunda. Hanc cum paulo verecundiore commutet, & Principis merces vechat. Hoc igitur vtere in inercibus, minus mali poterit in negotiacione, q. in collectione, nā ibi ſola calliditate, hic etiā vi pol- let, ibi cum Cretenſibus, hic cum Bœotis rem habet.

§. 10. Commerciorum finis eſt comparare neceſſa- pericula, diſtrahere ſuperflua, ſine fraude, doloq;. Hoc per ſuos

Non modo negotiab- tur, ſed vſuras quoq; exercabant Principes Romani.

sinos Princeps si faciat, non video cur dignitatem non seruet; omnia despicit negotiator, sub Sole torrido, monstra natantia, &

*Luctantem Icarius fluctibus Africum,
Mercator metuens, ociūm & oppidi
Laudat iura sui; mox reficit rates
Quassas indocilis pauperem pati.*

Regum quoque & Principum est pericula capessere, pro patriā, non timidorum mori. State in prima acie, inter tela versari, obire excubias, fodere vallum, ambulare per pruinias, vitam fragili rati committere, quam mox hostilia rostra incurvabunt, in tantā majestate summum decus censem; de hostico militem alere, colonias ducere prouidi ducis est. Hoc in speciem majus; at reuera sapientius, rectiusque, si industria acquirat opes, regnum tucatur; si India, si Afra ararium auget. Salomonis sanè naues ibant in Tharsis, nec sine negocatione regiā merces referebant. Quia ibat clausū eius 3. Reg. 10. 22. per mare cum classe Hierā semel per tres annos in Tharsis, deferens inde aurum, & argentum, & dentes elephontorum, & simias, & pauos: magnificatus est ergo Rex Salomon super omnes Reges terra diuina & sapientia.

Aurum & argentum absque dubio à classis praefecto emebatur, adiectis alijs mercibus; deinde dentes Elephantorum quorū numerarentur, nisi magno numero adserrentur? nec video, cur tantam eboris copiam Rex conuahat, venditum igitur est ebur per institorēs Regios, sicut olim piper & aromata Indica in Lusitanīa. Simias etiam, & pauos, quid attineret nominare, si pro solā regiā curarētur, non autem pro vniuerso regno, in quod distrahebantur? si ne vtilitate Iudicra animalia allata non credidero, sed vt greges illi per opulentissima Asia Emporia distraherentur. Quod verò quidam arbitrantur sordidum esse ex negocationibus facultates augere, falluntur. Nam vbiunque non est sordidum accipere à mercatoribus, rusticis, olitoribus, pauperibus veigialia, non est etiam sordidum commutatione rerum lucrum facere, modo publicum bonum quæratur.

Magnanimitatem Theophilii in ore ferunt; Nauem onerariam cum mercibus vxoris allatam, cum priuatorum eximi imperiū, graco igne combūsset; coniūti, & maledictis Imperatiū in secessatus; Mercaturam esse priuatorum, eorum emolumenta, non esse à Principiū eripiendā, sed permittenda tenuioris fortuna hominib⁹. Præclara in speciem oratio, re ipsā euaniā. Theophilum igitur consideremus, & factū eius estimabimus. Europala- ta vitam ejus scripsit, illo ex fonte cæteri hauserunt. i. Justitiā simulat. Post Michaelis mortem filius eius Theophilus, qui ad virilem iam peruenierat atatem, patriū excepti Imperiū Octobri mense, Indiōne oītaua, verbis, iustitia vehemens anator vocari studens, legumq; ciuilium perfectus obseruator, sed reuera seipsum ab exterris, qui eum nollent, custodiens, ne forte quis facinus in se aliquod auderer, hæc simulat. Statim igitur a principio omnes, qui cum patre in Leonis necem conspirauerant, è medio tollendos, & cade afficiendos curauit. Quare edictū propoſit, vt omnes quicunq; ab Imperatore beneficium aliquod accepissent; & insuper quicunq; Imperatorie causisq; dignitatis fuissent participes effecti, in Magnauram, aut Pentapyrgium cogenerentur. Quod vt factū est, omnibus, vt iusserat, congregatis, quasi antea seritatem, veluti in tenebris occultaſſet, mitti ac submissa voce ad eos, qui simul coadiuerant: Volebat (inquit) & in animo habebat parens meus, ô popule, eos qui fibi auxilio sufficiunt, & pro obtinendo imperio propagationem suscepissent, multis beneficiis afficere, & alius honoribus honestare: verum fato occupatus, me imperiū successorem, ne ingratius videveret iū, qui de se bene meriti effent, debitorem reliquit. Idcirco quilibet à multitudine separatus, seipsum aperte nobis ostendat, vt nos cognitos amicos dignis eos premiis remuneremur.

Hū verbis decepti miseri, & à mente deduci, singuli quicunq; Leonis cadi operam nauarant, seipso indicabant.

Theophilus
omnia si-
mulat.

Simulatoris igitur hoc dictum fuit, & simulatoris auari, qui famam magnifici auctupabatur. Nam reuera Iconoclasta fuit; & persecutor acerrimus auarissimusque: ita habent Acta S. Joannicij Anachoreta. Sceptra quidem Romanorū tenebat Theophilus. Ille autem cōgerent auro totū inibiabat, & ab eo superabatur, & alioqui non ferens esse Christianus, & se impie gerens in diuinis imaginēs, & quomodo potestate, ita etiam Economaachorum dogmate alios superans, talem laqueum ab condit omnibus Christianis, Scribis & exactoribus omnem sumul vicum occupat, volens facere duo, que sunt peccata, nempe & auaro suo gratificare animo tributorum exactiōnib⁹; & fibi fieri manifestum vnumquemq; qui doctrinam sequebatur Orthodoxam, vt eos vi caperet, & efficeret, vt vel inuite adiungeretur hæresi Economachorum.

Nonne miraris tam rapacem exactorem capitaniis, in negocatione tam esse feuerum? sed vxori Theodorę fecimæ eximiae indignabatur. Non consentiebat, nec mater ejus Theocista Iconoclasmo, vt recentef Europolata, inde ira, & quavis ex causā, quæ sita occasio vindicta. Narrat historiam de Benederinou Theristā Europolata.

Laudanda igitur Theodora heroina imperatrix magnæ virtutis, monstri illius conjux, quæ seruitio virum enixa, qui omnia templa imaginibus spoliabat, omnes carceres Episcopis, Pastoribus, Monachis complebat. Montes & speluncæ plena erant interfectorum fame & siti; qui S. Methodium sepulchro viuum clausit, qui Joannem Magum ipse magicis delectatus Patriarcham Constantinopolitum fecit. Crudelis igitur, & auarus, & sub ipsā morte saeuens, in exemplum liberalitatis, & magnificencie produci non debuit. Hæc ideo monere oportuit, quod multi Scriptores ex vno aliquo ambioso dicto, vel etiam simulato de rebus serijs judicant.

Maior auctoritas est in edito Honor. & Theod. Cesarum. Nobiliores natalibus & honorum luce conspicuos, & patrimonio ditiones, permittosum vrbibus mercimonium exercere prohibenus, vt inter plebeios & negotiatorēs facilius sit emendi, vendendiq; commercium. Cod. l. 4. titul. 63. l. 3. Non ideo arecentur, quod illicita sit mercatura, sed quod difficilis in eadem ciuitate tenuiores cum illis contrahant, cuius rei nunc nullum est periculum. Mercatura autem postea concessa videtur nobilis diuitibus, quicq; sunt in magistratu. Nam teste Harmen. 2. tit. 5. §. 19. omnibus integrum esse commercia exercere. Certè olim vſitatum fuisse potentibus docet lex i. tit. 63. l. 4. Cod. Negotiatorēs, si qui ad domum nostram pertinent, potentiorum quoq; homines negotiatum debitam pensionem, vt honestas populat, agnoscerēt. Causa quia cum illis dif- ficiilius con- trahere pos- sunt plebei.

Mercatores esse leges ve- riant. Potentes ne- gociari per- tinent, tolerabilis fiat agnoscenda deuotioris affectus. Tempore Henricorum, & sequentibus magna pars nobilitatis Germanicæ ad latrociniā, & rapinas mituntur verfa erat, vt historiæ & adhuc diruta caſtella docent; caſa tanti mali erat, nobilis vel interdicta, vel p- Nobilitatē bro data negotiatio, & nunc quoque multi è nobili- tate egere malunt, creditoresque fraudare quam negociaſi, cum tamen Hispaniæ, Italiaque magna- studio, continuoque exerceant, idque armulatione Emporiōrum, in quibus habitant; nam se contempros esse evidēt, si penes se tantum genus, penes alios res sit. Genus, & virtus, nisi cum re vilior alga est, opinione hominum, malā illā quidem, sed quæ in gubernandā Republicā plurimum momenti habeat.

Non damnari mercaturam in viro nobili, & militari leges imperatoriæ manifestum faciunt. Nam militibus prohibetur, qui scilicet singulare Sacra-

Solis militibus, qui a-luntur à re-pub. prohibe-tur negotiatio-nio.

mentum habent, t. 35. c. 12. causa verò additur lib. 15. Milites, qui à Repub. armantur & aluntur, solis debent utili-tatibus publicis occupari: nec agyorum cultus, & custodia ani-malium, vel mercimoniorū quaestui, sed propria munitione instudare militia, nullum præterea ex militibus post hac prædictis obse-quuis vacare magnitudo tua patiatur: sed frequentes in nu-mero suo esse iubeat, vt armorum quotidiano exercitio ad bel-la se preparent. Quod si quis ex militaribus iudicibus ullos mi-litum tam diuinis quam regis, vel priuatis dominis vel posse-sionibus, ducerisq; alio obsequio, contra interdictum serenita-tis nostræ crediderit deputandos: sciat se ab eo, qui contra veti-tum fecerit, & ab eo qui ausus accipere militem fuerit, per singulos milites singulas libras auri propter exigendas. Ecce pari loco mercimonia & agriculturam ponit, utrumque prohibet, quia aluntur ab Republicâ, & quotidiano armorum exercitio ad bella parati debent.

Merces re-tuta.

§. 11. In mercibus varia prohibentur, hoc tempore omnia Turcis vendi prohibentur, quibus contra nos juuari possunt, vt arma omnia, quæq; ad arma perti-nent. Olim etiam effere aurum non licuit. Ita Grat. Valent. Theod.aaa. t. 63. Non solum Barbaris aurum mi-nimè præbeatur: sed etiam, si apud eos inuenientur fuerit, subtili auferatur ingenio. Sed si viterius aurum p. mancipiis vel qui-buscum speciebus ad Barbaricum fuerit translatum à mer-catoribus non iam damnis, sed suppliciis subiungentur. Et si u-dex repertum non vindicat, regere, vt conscius criminosa se fuisse. Nuncin Sicilia & Hispania & qui militares mitti prohibentur.

Merces no-xia.

§. 12. Non permittantur inferri merces, quibus patria, & nativa viliora fiunt; itaque nec in Germaniâ Creticum, aut Hispânicum vinum, nisi cum ingenti portorio permittent Principes, nec Anglicanum pannum, cum tantam vestiū varietatem texant ipsi Germani; Franci autem cum scripsi multum habeant, domesticum facile diuendi patientur, extermum por-torijs grauabunt.

Principes fautor ne-gociatorum cito diues e-rit.

§. 13. Mithi demum Princeps ille prudentissime fa-turus videtur, q. honestissimum quenque, ad nego-ciationes excitabit potius, q. occiri finat, si eos, q. opes per negotia augent, ad munia publica vocet; si mer-catoribus non modo immunitates, & priuilegia præ-fert, sed constanter etiam eorum securitatì consulat. Si tuis cum ad varia regna proficisciuntur omnia co-gnoscere jubeat, si pigrinis jus accurate, citoq; dicat, illis suis consules, & magistrat, si multi sunt, conces-sat. Si fraudes, Monopolia, aliaq; quæ bono publico obstant, diligenter impedit.

§. 14. Quæsitum etiam hoc sèpè est, an clericos ne-gociari fas sit? Primo, non modo Clericis, sed omnibus Christianis negotiatio illicta veratur jure Ca-nonum, & lege diuinâ. Ita dist. 88. c. 11. Eiiciens Domini-nus vendentes & ementes de templo significant, q. a bono mer-cator vix, aut nunquam potest Deo placere. Et idem nullus Christi-anus debet esse mercator, aut si voluerit esse, piciatur de Ec-clesiâ Dei, dicente Propheta. Quia non cognoui negotiations, introibo in potentias Domini, quemadmodum enim, q. ambu-lat inter duos inimicos, ambo bus placevol, & se commen-dare, sim multiloquio esse non potest: (nec esse est enim vt iste male loquantur de illo, & illi male de ipsis) si qui emit & ven-dit, sine mendacio, & periuso esse non potest. Et can. 13. Quid est aliud negotiatio, nisi que possint vilius comparari, carius velle distrahere: negotiatores ergo illi abominabiles existi-mantur, q. iustitiam Dei minime considerantes per immodera-tum pecuniae ambitum polluntur, merces suas plus periusis onerando, quam pretios. Tales eieciit Dominus de templo di-cens: nolite facere domum patris mei, domum negotiationis.

Deinde disfluadent omnibus negotiations per-riculose, de poenit. dist. 5. can. 2. Qualitas lucri negotian-tem aut excusat, aut arguit: quia est & honestus questus, & turpis. Veritatem ponenti vilius est etiam dispensia pati, quam periculis negotiationis obstringi: quia difficile est inter emi-ti, vendenti que commercium non interuenire peccatum.

Negocia-sa-cularia & cupiditas ex ignobili gloriisum quasi quandam pestem fugi. Et c. 10. hibita, Fornicari omnibus semper non licet: negotiari verò aliquan-dolice licet; aliquando non licet. Antequam enim Ecclesiasticus qui sit, licet ei negotiari: factò iam, non licet. Et q. 14. q. 4. Clerici aut ab indignis quæstibus noluerint abstinentem, & ab omnibus iustis negotiacionis ingenuo, vel cupiditate cessan-dam, aut in quoque gradu sint positi; si cessare noluerint, mox a clericalibus officiis abstinerere cogantur.

Quarto, negotiacionibus temporis aliqd impen-dere clericus potest, si non cupiditate, sed animo iu-uandi miseros id agat. Ita 88. c. Decreuit sancta Synodus modo nego-cium deinceps clericum aut posse-siones conducere, aut nego-tiis secularibus se misere, nisi propter curam pupillorum & or-phinarum ac viduarum, aut si forte Episcopus ciuitatis Eccle-siasticarum rerum sollicitudinem habere præcipiat. Vbi liquido patet, quia alia sunt negotia secularia, alia Ecclesiastica. Non-ne Meyes in seculo erat, cum crebro tabernaculum intraret & exiret, qui intus contemplatione raptus foris infirmantium negotiis vagebatur. Et c. 7. Episcopus gubernationem vidua-rum, & pupillorum, ac peregrinationem non per seipsum, sed per negotiata, aut populi.

Quemadmodum superiori libro de Clericorum ludo: dominio seculari & causis audiendis diximus, ita quoq; de negociatione ratiocinandum est; nec hac in parte periculum est, qui enim ad pauperes suble-undanos negotijs se implicat, cum res naturâ sit indif-ferens, ex bono vive sancta efficitur; nec facile frau-dem faciet, aut mentietur, quem pietas non auaritia ad commercia adduxit.

Quinto, si in pupillorum, & pauperum causâ ne-gociatio permititur, multo magis in suâ causa, si in pauper ho-ops est, præstat negotiari, quam mendicatione alios nefit ne-grauate. Hinc apparet Platonem cum vrbes longius gociatur, à portibus remouendas arbitratur, ne turba ingravat quam alies incondita, vitijsq; deformantur, & egoq; & ideas grauatis separatas, Chimerasque, & Outopias condere. Non dicando. Se hominum studiis, affectibusq; accommodare, & docere id quod in vsu esse potest.

Cur enim si portu opportuno sit ciuitas, vt onera-Platonis riæ subire pontes, & in medianam vrbe inuehi possint, puerile con-eam in montem subducam, vt magno labore exone-silium, rari naues, magno sumptu aduehi merces oporteat? Hoc merito in magistro suo reprehendit Aristoteles; opportunitas enim rerum humanarum non est ne-gligenda. Ego verò virtuosior temlem vrbe, quæ à portu abest longiuscula; quam eam, quæ in sinu o-nusfas opibus classes admittit, fore exigitmo. Nam il-VRbs à por-illa remotior ingenti copiâ nautatum, cymbarum, turmam, bajolorum, agasom, jumentorum, aurigarum in-magna ho-diget, qui magnis vitijs vrbe insificant, & primo adi-minum sa-tu exiupunt appellentes. Mihi hoc sane ad arcen-ce indiger. Nam mercaturam tale consilium videtur, quale esset, si quis Ringauianis nostris, qui felices Rheno colles incolunt, iuadere conaretur, vt in vicinos montes migrant, eoq; vina sua adueherent, ne faciliter extero-rum appulsu mores vitiarentur; sed haec non sunt e-jeus qui Remp. instituere velit, sed metaphysica specu-lantis. Ego factum probo imperatoris, qui suo tem-pore habitus est optimus. Nam prouincias quatuor consulares ante rexerat, vita moderatus, discipline militaris peritissimus, quem non honore modo, sed Pertinax veneratione quoque dignissimum judicarunt, cuius insignis im-signati fama barbari metu virtutis spectante & fi-perator. ducia justitie quam in eo esse norant, se vltro illi dedicerunt, qui in periculo extremo nihil nisi imperato-rie dixit, aut egit, quem prætorianorum injuria cæ-sum populus Senatusq; adeò ægide tulit, vt furentib. similibus discuteret, tumultu, lucretuq; omnia comple-ret, hæc enim de illo Herodianus atq; alijs. Pertinax ille

ille est, qui priuatus Grammaticem docuit, ordines duxit, & habitus est parcius, quæ & necis causa illi fuit. De illo refert Julius Capitolinus. Tam parvus autem, & tam luci cupidus fuit, ut apud vada Sabaria, mercaturas exerceret Imperator per homines suos, non aliter quam priuatus solebat. Hec Capitolinus parum sincere, nam manifestus est falsi, cum ait: nec multum tamen amatus est. Quonodo n. non multum amatus, quem Senatus populusque ita Imperatorem factum letatus est, ut de nullo omnino tam sincerum gaudium fuerit? quem tantum luxerunt, quantum nulla mater filium? ipse Capitolinus ait populum ejus mortem indigne tulisse; milites quidem eum & auxiliario habuerunt, & causa odio iniquissima; q. rapi-
pinas & libidines eorum compescerat. Deniq; Se-
uerus Successor nomen Pertinacis asciuit, ut boni Principis mores amulaturus videretur. non facturus, nisi carus fuisset Pertinax. De auaritia cum non ex-
cuso: ipse se, cum recusaret imperium, purgauit. Ad hac
quicunq; enoribus Tyrannorum atq; immensis lagitionibus
insuerunt, q. si frugalius paulo aut continentius ex pecunie in-
opia agere instituas, non tam id moderate cuidam dispensa-
tioni prudentiæ attribuunt, quam auaritiam continuo tibi,
& fortes exprobant: neq; cogitant neminem posse magna
eius dilargiri, quise à vi atq; arpinis abstineat. Qui autem
rede ac prociusq; dignitate dispensat non modo nihil cui-
quam iniuste eripit, sed & cateros frugie docet & parcere
parto. Et hanc ad normam facta ejus fuerunt. Vicitig-
lia, inquit Herodianus, quoq; omnia que ad contrahendas pecu-
nias tyranni excogitauerant, in fluminorum ripis, in urbium
portibus, perq; vias & itinera, penitus remisit, atq; in anti-
quam libertatem reuocauit, multaq; item ad idem exemplum
fatuus ridebat. Nam & delatores vrbe exegerat, & vbi
inuenientur puniri imperauerat, cauens, ne cui iniuria fer-
ret, aut de vanis criminibus periculum conflaretur.

Egregium factum si recte perpendatur, omnia di-
lapidauerat Commodus, decies HS. Pertinax inuenit,
h.e. vix 30. millia; donatiuam tamen erogare, Remp.
regere, aulam constitui oportuit, inter haec tamen ve-
tigalia tyrannica abrogat, legitimos opum querendorum
modos exquirit, inter eos & mercaturam ha-
bet, quam priuatus exercuit, nec illi vitio datum est,
quod post tot bella confecta feliciter, prouinciasque
ad ministratas Senator summa dignitatem jam sexagenarii
negociaretur, populo venerabilis & Senatu, Imperatoriis, & exercitu carus erat, dignus qui ex
negociatore fieret Imperator. Quæ Historia satis of-
fendit, quod supra dixi. Martium illum populum
impensis etiam Mercurium, quam Gradiuum pat-
rem stirpis, ut putabant, auctorem coluisse.

Hinc opes illæ Crassi, quibus exercitus aleæ pos-
set. Plinius tamen Crasso ditiones libertos fuisse me-
munt. L. Domitius militibus promittit quatera ju-
gera, quæ pro militum numero erant quadraginta o-
cto millia. Plin. l. 18. sex Dominos Africae semissem
posse dñe. Non igitur milites duntaxat Romani, sed
& Aratores & Mercatores, & vtrumque inter arma.
Sed de agricultura jam dicam.

CAPUT XI.

Agriculturam ante omnia curandam,
& ornandam.

Agricultura inter omnes artes primatum obtinet, nam Protoplastus in Páradiso ad hortum colendum positus est, & Noë vir agricola post cataclysum cepit exercere terram, & plantauit vineam. Causa est, quia agricultura arrium omnium est fundamentum. Ηγοντο πρόπερ, inquit Aristot. l. 7.c.8. Polit. Κατάχεται δε τηροφλεβία, ἐπειδή τέχνας.

Primum suppeditari oportet alimentum, deinde ar-
tes. Et explicatus de ea differit l. 1. Oeconomia c. 2.
Hoc autem est, ut prouisum sit, qualem illam esse conueniat. **Agricultu-**
ra natura-
Facultatum verò ea cura prima est, que naturam sequitur. **Agricultu-**
ra natura-
Natura autem ordine prior est agricultura, secundumq; lo-
cum obtinet, quæcumq; à terra preferunt aliquid, qualu est
metallorum artis, & si qua alii eiusmodi est. **Agricultu-**
ra natura-
Agricultura iusta est: non enim pender ab hominibus, vel volen-
tibus, ut quorum sunt caprone, & qui mercede operas dant, vel
volentibus, qualis tota res bellicæ est. **Agricultu-**
ra natura-
Maxime præterea naturalis est, Naturaliter enim à matre cunctis nutrimentum
suppeditatur, itaq; & hominibus à terra. **Agricultu-**
ra natura-
confert agricultura fortitudinem.

Hæc cigit pars omni in genere curanda est Re-
publ. sive agrum vberem habeat, sive minime, nam
& sterilis cultu fit vbris, & suis amatur, idcoq; Ulysses,
qui prudens singitur, Ithacen aperam, & saxosam di-
ligebat. Hæc itaque consequenda est; Quia maximè
naturalis est, & iusta. Arist. t. Pol. c. 10. **Quare a pecunia**
Cauponæ-
quarendaratio, nature & consentanea omnibus est, quæ est à fru-
titibus & animalibus. Cum sit autem ea duplex, quemadmo-
dum diximus, & altera quidem sit cauponaria, altera ad rem
familiarem tuendam pertinens: & hec quidem necessaria sit,
& laudatur: illa autem, quæ in permutatione nummi conficit,
merito viuperetur (non enim naturæ & consentanea est, sed in ea
alter ab altero lucrum accupatur) optimæ ratione omnibus in
odio est ratio feneratrix, quod ab ipso numero questus fiat, &
non ad quam rem paratus est usurpetur. Permutationis enim
gratia natus est: sicut autem eum angit & multiplicat. **Vnde**
Cauponæ-
riam, & fe-
neratoria
Aristoteles
recepit.
etiam apud Græcos hoc nomen reperit (τικὴ enim à pari-
endo, quod illi dicunt τικὴ manavit.) Quod etiam Tur-
cica Barbaries cœfuit, quanquam enim Ottomanni
agricolis vitam reddit non vitalitem, de quo errore
post dicam: Agriculturam tamen magni faciunt, ut
constat ex consuetudine, quæ receptum est, ut Impe-
ratorex horto viuant, ita narrat Leonicenus. Turc.
hist. l. 1. c. 20. Est quoq; in Imperatoriis palatio hortus maxi-
mus & amoenissimus, cuius qui curam gerunt, Boſtagieler,
hoc est, hortulanii vocantur, suntq; eorum 200. iuvenes a 15.
anno usq; ad viceimum. Horum est officium pastinando, &
irrigando hortum colere & inundare. Stipendio indies donan-
tur trium vel quatuor asprorum, & vestiti annuo. Qui pri-
mus fructum, vbi maturauerit, prefecito obtulerit Imperatori
exhibendum, is mille aſſūs donatur. Hortulanorum Preſ-
efetus Boſtagi Bascia vocatur, cuius stipendium est 200. aſſō-
rum singulos dies. Hic reliquo Eunuchis dignitate minime a-
equipollit, sed solummodo seruus est Imperatoriis. Fructus, qui
ex horto isto colliguntur, ab hortulanorum Prefecto vendun-
tur, pecunia ea Imperatori offertur, nec in aliis vsum adhi-
betur, quæ ut cibaria pro ipius Imperatori mensa inde coe-
mantur. Lucrum enim è fructibus terra acceptum, honeſtum
& diuinum iudicat Imperator, quippe quod non ex subditorum
grauiamibus, sed ex diuina benedictione colligatur, id-
eοq; vetat ex ea pecunia, quæ ex rectigalibus, decimis & ex-
ditionibus conquiritur, cibaria pro sua mensa comparari.

S. 2. Omnes qui prudenter Remp. instituerunt, **David agri**
aut gubernarunt, agricultura primas dederunt Atq; culture de-
ab illis incipiunt, quorum est in tuto gloria, Iosephus **datus.**
ex agricolatione dittauit Pharaonem; David ipse ejus
rei sumمام curam habuit: Postquam enim Scriptu-
ra opes ejus & potentiam recensuit, curam quoq; rei
rusticæ describit t. Paralip. 27. 26. Operi autem rusticæ,
& agriculti, qui exercebant terram, præcerat Ezri filius Che-
lub: vinearumq; cultoribus, Semeias Romathites: cellis au-
tem vinaria Zabdias Aphonites. Nam super olueta & fice-
ta, que erant in campis tribus, Balanam Gederites: super a-
pothecas autem olei, ioad. Porro armentis quæ pascebantur
in Saron, prepositus fuit Sethrai Saronites: & super boves in
vallib. Saphar filius Adli: super camelos verd. Vbil Iſmaelites:
& super asinos, Iadias Meronathites: super oves quoque
Iaziz Agaraus. Omnes hi Principes substantia Regis Da-
uid.